

UOT 338:502:336.225 (479.24)

Təbiətdən istifadədə vergi və ödəmə məsələləri

Hüseynov Arif Güləhməd oğlu*
iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - təbiətdən istifadədə tətbiq edilən vergi və ödəmələrin mövcud vəziyyətini araşdırıb, onların beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması üzrə tövsiyələr işləyib hazırlamaqdan ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil və analitik ümumiləşdirmə təşkil edir.

Tədqiqatın nəticələri - təbiətdən istifadə üzrə hüquqi aktların təkmilləşdirilməsində, ətraf mühitə dəyən iqtisadi və sosial zərərin qiymətləndirilməsində, ekoloji vergi dərəcələrinin tənzimlənməsində istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri - sahəvi statistik informasiyalar və geniş empirik materiallar məhdudluğu.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti - təklif edilən metodoloji yanaşma sahələrarası xarakter daşıyır və vergi ödəyicilərinin əhatə dairəsinin və məsuliyyətlərinin artırılması üzrə əməli tədbirlərin icrasına təminat yarada bilər.

Məqalənin orijinallığı və elmi yeniliyi - ondan ibarətdir ki, təbiətdən istifadə üzrə vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi və müvafiq ödəmələrin formalaşması məsələləri üzvi şəkildə tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: *Azərbaycan iqtisadiyyatı, təbiətdən istifadə, ekoloji vəziyyət, vergiqoyma, ödəmələr.*

1. Giriş

Planetimizdə ekoloji vəziyyətin qlobal pisləşməsi bəşəriyyət qarşısında ekoloji meyilli texnoloji proseslərin inkişaf etdirilməsini zəruri etmişdir. Əvvəllər bəşəriyyət

*Azərbaycan Texniki Universiteti. Bakı şəhəri, AZ 1073, H.Cavid prospekti,25.
ahuseynov@hotmail.com

texniki tərəqqi maraqları üçün Yer kürəsinin ekoloji potensialından nəzarətsiz istifadə etmə yolu ilə inkişaf edirdi. Bu zaman ekoloji problemlərin qorxunc dalğası bəşəriyyətin üzərinə bütün tərəflərdən gözlənilmədən gəlirdi. Bu gün isə ekoloji problemlər bəşəriyyətin qarşısına yeni vəzifələr qoyur. Bu vəzifələrdən biri də təbii nemətlərdən səmərəli istifadə olunma, ümumdaxili məhsulda ekoloji məhsulun miqdarının minimumlaşdırılması məsələsidir. Çünki təbii resurslara (*ekoloji məhsullara*) qənaət edilməzsə, onlar gələcək nəsillərə saxlanılmazsa, iqtisadiyyatın gələcəkdə davamlı inkişafı mümkün olmayacaqdır.

Müasir ekoloji iqtisadi durum, hazırkı texnogen inkişaf növünün dayanıqlı ekoloji balanslaşdırılmış inkişaf növü ilə əvəzlənməsini tələb edir. İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində yeni ekoloji-iqtisadi layihələrin və proqramların yaranması üçün iqtisadi inkişafda ekologiyanın nəzərə alınması konsepsiyasının işlənilib hazırlanması zəruridir. Bunun üçün bütöv iqtisadiyyat, onun sahələri və kompleksləri üçün prioritet və məqsədlərdə əhəmiyyətli dəyişikliklərin aparılması lazımdır [3].

Bu gün özünün yeni dövlətçiliyini möhkəmlətməyə çalışan Azərbaycan Respublikasında texnogen təhlükəsizlik tədbirlərinin və ekoloji nəzarətin səmərəli həyata keçirilməsi üçün hüquqi və təşkilati mexanizmlərin işlənilib hazırlanmasına böyük tələbat duyulur.

2. Ətraf mühitin qorunması problemləri: vergiqoyma və ödəmə sistemi

Ətraf mühitin qorunmasının əsas problemi ekoloji ziyanın iqtisadi cəhətdən qiymətləndirilməsi və bu qiymətləndirilmənin cəmiyyətdəki sosial-iqtisadi əlaqələr sahəsinə daxil edilməsidir. Təbiətin qorunmasının iqtisadi vasitələri məhz bu təməlin üzərində qurulmalıdır. Ətraf mühitin çirklənməsi cəmiyyətə böyük maddi və psixoloji ziyan vurur. Maddi ziyan maddi vəsaitlərin və cəmiyyətin gəlirinin itirilməsində, psixoloji ziyan isə ətraf təbiətin çirklənməsindən əmələ gələn qorxu nəticəsində özünü göstərir.

2.1. Ətraf mühitə vurulan ziyanın iqtisadi və sosial xərcləri

Ətraf mühitə vurulan ziyanın iqtisadi və sosial xərcləri üç böyük qrupa bölünür: [6]

- I. Sağlamlıq xərcləri. Ətraf mühitin çirklənməsi xəstəliklər yaradar və vaxtından əvvəl ölümə nəticələnə bilər. Çirklənmənin təsiri ilə insan sağlamlığına birbaşa və fiziki ətraf mühitin çirklənməsi nəticəsində dolaylı zərər ola bilər.
- II. Məhsuldarlıq xərcləri. Ətraf mühitin tənəzzülü təbii ehtiyatların və fiziki kapitalın məhsuldarlığını azaldır. Bu, suyun, torpağın və s. təbii təmizlənməsi və ya təbii prosesləri məhv edir. Çirklənmə insanlardan təmizliyin saxlanması, onların evlərinin və başqa tikililərin saxlanması üçün böyük xərclər tələb edə bilər.
- III. Ətraf mühitin keyfiyyətinin itkisi və ya mühitin komfortluq xərcləri. Açıq hava, toxunulmamış göl, yararlı meşə, təmiz və sakit yerlər – həyat keyfiyyəti

tini yaxşılaşdıran amillərdir. İnsanlar təhlükədə olan bioloji növləri, ekoloji sistemi qorumaq və ətraf mühitin komfortluğundan həzz almaq və ya gələcək nəsillərə belə imkanların yaradılması üçün bəzi xərclərdən və xidmətlərdən imtina etməyə hazırdırlar. Ətraf mühitin keyfiyyətini kəmiyyətcə təyin etmək daha çətin, ancaq onun itkisi dayanıqlı inkişaf prinsipləri ilə xüsusi ziddiyyətə girir. Bununla bərabər müasir nəsəl gələcək nəsillərin imkanları ilə kompromis yaratmadan öz ehtiyaclarını təmin edə bilmir.

Təbiətdən istifadənin iqtisadi qiymətləndirmə sistemi ekoloji problemlərin həllində böyük rol oynayır. Bu sistem təsərrüfat obyektlərinin öz istehsal fəaliyyətlərini ekoloji amillərin uçotu ilə modelləşdirməyə sövq edir. Ekoloji-iqtisadi modeləşdirmə ətraf mühitin çirkləndirilməsi ilə bağlı ödəniləcək məsrəflərin minimallaşdırılması imkanını verir [4].

Ətraf mühitə atılan zərərli tullantıları üç yolla azaltmaq mümkündür:

1. Zərərli tullantılar üçün norma və standartların müəyyən edilməsi;
2. Müvəqqəti çirkləndirmə hüququnun lisenziyalaşdırılması;
3. Tullantılar üçün ödəniş sisteminin yaradılması.

2.2. Ekoloji normalaşdırma və ekoloji standartlaşdırma

Ekoloji normalaşdırma və ekoloji standartlaşdırma prosesində ətraf mühitin vəziyyətini keyfiyyətcə və kəmiyyətcə müəyyən edən xarakteristikalar və göstəricilər ekoloji tələblərin əsas hissəsini təşkil edir. Ekoloji normalaşdırma və ekoloji standartlaşdırma bir növ ətraf mühitin vəziyyətinin etalonunu formalaşdırır. Müəssisənin sənaye-təsərrüfat uyğunluğunu təmin etmək məqsədi ilə onun təbiəti mühafizə fəaliyyətinə nəzarət ekoloji nəzarətin mahiyyətini təşkil edir. Hazırda “Standartlar üzrə Beynəlxalq təşkilat” tərəfindən İSO 14000 seriyalı “Ətraf mühitin keyfiyyətinin idarə edilməsi” üçün beynəlxalq standartlar qəbul edilmişdir. Beynəlxalq İSO 14000 seriyalı standartlar təşkilatlara ətraf mühitin keyfiyyətinin səmərəli idarəetmə sisteminin elementlərinin yaradılmasına imkan verir ki, sonralar onlar təşkilatın idarə edilməsi üzrə tələblərə uyğun inteqrasiya olunmaqla ekoloji və iqtisadi qazanclara nail olmaq üçün şərait yaradır.

2.3. Təbiətdən istifadə haqqında ekoloji lisenziyalaşdırma

Təbiətdən istifadə haqqında ekoloji lisenziyalaşdırma və müqavilə münasibətləri təbiətdən istifadə etmə hüquqları əldə etmək üçün əsas yaradır. Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində müxtəlif fəaliyyət növlərinin lisenziyalaşdırılması müəssisə təmsalında ayrı-ayrı fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi üçün səlahiyyətlər almağa imkan verir. Ətraf mühitin qorunması sahəsində beynəlxalq qanunlara müvafiq olaraq göstərilir: “Çirkləndiricilər-ödəməlidirlər”, yəni cəmiyyətə vurulan ziyanlar kompensasiya olunmalıdır. Bu dövlət tərəfindən çirkləndirmələrə qoyulan vergi ilə həyata keçirilir.

2.4. Ekoloji ziyana görə ödəmələr

Ekoloji ziyana görə ödəmələr bazar tarazlığının reallıqlarına uyğun gəlir. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq vergi-dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədi ilə vergi ödəyicilərinin mülkiyyətində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şəklində dövlət büdcəsinə və yerli büdcələrə, habelə məqsədli dövlət fondlarına köçürülən məcburi, fərdi, əvəzsiz ödənişdir [1. (*maddə 11*)]. Doğrudan da nəzəriyyədə hər şey məntiqli və sadə görünür. Ətraf mühiti çirkləndirən müəssisələr təsərrüfat fəaliyyətlərini yaxşılaşdırmağa cəhd edərək bu üsulla çirklənmənin qarşısını alaraq ödəmələrdən azad olurlar. Ödəmənin miqdarı müəssisənin ətraf mühitə vurduğu ziyanın illik həcmnin hesablanmış pulla ifadəsinə bərabərdir.

Çirkləndirməyə görə ödənilən haqq səlahiyyəti dövlət orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Çirklənməyə görə alınan ödənişlər, büdcədən kənar ekoloji fondların maliyyələşdirilməsinə yönəldilir. Azərbaycan Respublikasının vergi sistemində təbii resurslardan istifadəyə, ətraf mühitin çirklənməsinə görə müəssisələr vəsaitlərinin 10 faizini dövlət büdcəsinə köçürməlidirlər. Təəssüflər olsun ki, həmin ödəmələr təbiəti mühafizə fəaliyyətinin maliyyə əsası kimi qəbul olunan ekoloji fondların möhkəmləndirilməsinə əhəmiyyətli təsir göstərmir.

Müəssisənin ekoloji səmərəliliyi marağı olan daxili və xarici tərəflər üçün daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bununla belə ekoloji qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi göstərir ki, məhsul istehsalçıları öz müəssisələrində istehsal proseslərinə və buraxdıqları məhsula ekoloji nəzarətin təmin olunması tədbirlərini könüllü həyata keçirmək istəmirlər. Çünki, ekoloji normalara riayət olunması tənzimləyici qurğuların tikilməsi və ekoloji təmiz məhsulların yeni texnologiya ilə buraxılması əlavə xərclərlə müşayiət olunur.

Müəssisənin rəhbərləri tərəfindən ətraf mühitin mühafizəsi zəruriliyinin dərk olunma amili çox zaman müəssisənin kommertiya marağından həmişə üstün sayılır. Odur ki, bir çox ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda, müəssisələr ekoloji təhlükəsizlik normalarına riayət olunmanı təmin etmək üçün ekoloji qanunvericiliyə riayət etməyən istehsalçılara dövlət orqanları cərimə sistemləri tətbiq edirlər. Həmin ödəmələr isə su mənbələrinə və atmosfərə zərərli maddələrin buraxılma normalarını pozan müəssisələrə cəza tədbiri kimi əhəmiyyətsizdir. Belə ki, təbiəti çirkləndirən müəssisələr üçün göstərilən ödəmələr mövcud təmizləyici qurğuların modernləşdirilməsi və ya yenilərinin tikilməsi ilə bağlı çəkiləcək xərclərlə müqayisədə çox kiçikdir.

Bu sahədə baza normativ sənəd Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Təbii ehtiyatlara görə ödəmələrin, çirkləndirici maddələrin təbii mühitə atılmasına ödəmələrin tətbiqi və həmin ödənişlərdən gələn vəsaitdən istifadə haqqında” qərarla təbiətə çirkləndirici maddələrin axıdılması, tullanması və yerləşdirilməsinə görə ödəmə normaları (*hər il indeksasiya edilir*) və onların tətbiqi qaydaları müəyyən

olunur. Təyin olunmuş qaydalar təşkilati, mənsubiyyəti, mülkiyyət növü və formasından asılı olmayaraq bütün təbiətdən istifadəçilərdən ödəmələrin alınmasını nəzərdə tutur [7].

Dövlət, xəzinəyə gələn yeni güclü vəsaitlər hesabına öz sosial və ekoloji proqramlarının maliyyələşdirilməsini genişləndirir. Lakin ekoloji ziyanın iqtisadi qiymətləndirilməsi böyük çətinliklərlə əlaqədardır. Yerli və xarici alimlərin araşdırmaları göstərir ki, ekoloji ziyanın real həcmnin pulla ifadəsi real deyildir.

Ekoloji ziyanın iqtisadi qiymətləndirilməsi ətraf mühitin qorunmasının iqtisadi vasitələrinin, həmçinin ekoloji ödəmələrin hazırlanmasında nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan Pigounun xarici effektlərin vergilərlə düzəlişi təklifi maraqlıdır.

2.5. Xarici amillər

Xarici amillərin təsiri nəticəsində əmələ gələn yanlışlıq şəxsi xərclərlə ictimai xərclərin düz gəlməməsindən baş verir. İngilis alimi A.Pigou (1920) sübut edirdi ki, vergi tutulması yolu ilə (*və ya dotasiyaların müsbət xarici effektləri olduğu təqdirdə*) şəxsi və ictimai xərclərin fərqi miqdarında allokasiya effektivliyi bərpa edilə bilər. Əvvəlki qiymətin və verginin cəmi ictimai xərclərə uyğun gəlir, vəsaitlərin effektiv istifadəsi üçün zəmin bərpa olunur. Belə vergi növü Pigou vergisi adlanır [5]. Bu verginin tutulması ona gətirir ki, ekoloji qanun pozanlar öz şəxsi maraqlarından çıxış edərək ətraf mühitin çirkləndirməsinin səviyyəsini azaldırlar ki, ekoloji ziyanın qarşısının alınması xərcləri vergi normasından aşağı olsun. Bu halda qanun pozanlar hansı iqtisadi metodun yararlı olduğunu özləri seçirlər. Əgər vergi tarifi, ətraf mühitin qorunmasına çəkilən əlavə xərclər, ətraf mühitin qorunmasından qənaət olunan xərclərə bərabər olan qayda ilə seçilərsə, onda ətraf mühitin qorunmasının ictimai optimal ölçüsünə nail olunur. Nail olunmuş allokasiya birinci göstərilmiş mənasında effektiv olur (*məhsulun texnologiya və son istehlakçı ilə əlaqəsi*).

Bu sadə nəticə əhəmiyyətli məna kəsb edir. O göstərir ki, heç olmazsa nəzəriyyədə bazar mexanizminin durğunluğunu vergi tutulmasından əmələ gələn xarici effektlərin hesabına aşmaq olar. Buna baxmayaraq bu təklifin praktiki tətbiqində xeyli problemlər yaranır. Vergi sisteminin optimal formalaşması üçün ətraf mühitin müxtəlif növ və müxtəlif ölçüdə çirklənməsi nəticəsində əmələ gələn ziyan və bu ziyanın qarşısının alınmasının bütün xərclərini bilmək lazımdır. Belə halda istehsalat texnologiyaları və ekoloji ziyanın qarşısının alınması, ətraf mühitin keyfiyyətinin cəmiyyət üzvləri arasında qiymətləndirilməsi, həmçinin təsərrüfat fəaliyyətinin texniki və təbii əlaqələri, zərərli maddələrin atılması və ətraf mühitin çirklənməsi haqqında məlumatı tapmaq və təhlil etmək lazımdır. (bazar iqtisadiyyatının planlı təsərrüfatdan üstünlüyü ondadır ki, ona bazar iqtisadiyyatı yaxşı işlədiyi müddətdə bölgü haqqında qərar qəbul edilməsi məlumatı lazım deyil) Alınan nəticələri ekoloji siyasətin alətlərinin təkmilləşdirilməsində istifadə etmək lazımdır.

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. 11.07.2011-ci il

Ətraf mühitin çirklənməsinə olan xərclər ekoloji vergi modelinin yenidən qurulmasını göstərir. Onların praktikada tətbiq olunması bir sıra məsələlərin həlli ilə bağlıdır:

- birincisi, bütün zərərli maddələrin tullantılarının nəzarət sisteminin qurulması və nəzarəti tələb olunur. Bəzi hesaba alınmayan çirkləndiricilər verginin azalmasına gətirib çıxarır;
- ikincisi, vergi hesablamaları üçün normativ metodik bazaların hazırlanması tələb olunur;
- üçüncüsü, vergi tarifi elə olmalıdır ki, müəssisə üçün tullantıları azaltmaq pul ödəməkdən daha sərfəli olsun. Buna yalnız vergi taarifatının çirklənmə səviyyəsinin azalması maliyyəindən (*xərclər*) artıq olduğu halda nail olmaq olar.

Bunu hər müəssisə üçün etmək lazımdır, çünki onların nail olduqları tullantı səviyyələri və onların azalmasına olan xüsusi xərcləri müxtəlifdir. Bundan başqa hər bir müəssisə üçün və hər növ çirklənmə üçün müntəzəm və mərhələli vergi taarifatının yenidən baxılması sistemi nəzərə alınmalıdır. Bu müəyyən qanunauyğunluğa tabe olun çirkləndiricilərin və çirklənmənin dinamik xərclərinin spesifik azalması ilə bağlı olub, tullantıların yüksək dərəcədə aradan qaldırılmasında nail olunmuş xərclərin artması ilə səciyyələndirilir.

2.6. Ekoloji vergilər

Ekoloji vergilər ən azı iki məsələni həll etmək üçün təyin olunur [2]:

- a) məhsulun dəyərini xərclərə, o cümlədən, təbii resurslara, ətraf mühitə dəyən ziyanlara görə daha çox uyğunlaşdırmaq üçün;
- b) çirkləndiricinin (*bütün cəmiyyətin yox*) özünün hesabına ekoloji ziyanı kompensasiya etmək üçün, yəni, “çirkləndirici ödəməlidir” prinsipini realizə olunmasına şərait yaratmaq üçün.

Ekoloji vergilər həm ekoloji balanslaşdırılmış istehsalın və fəaliyyət növlərinin inkişafı üçün, həm də təbiət tutumlu fəaliyyətin qarşısını almaq üçün stimullaşdırıcı rolunu yerinə yetirə bilər. Burada dövlət vergi vasitəsilə qiymətə təsir etməklə ilkin başlanğıc təkan verir, bütün qalanlarını isə ideyaya görə, bazar mexanizmləri həll etməlidir, yəni, istehsalçının və istehlakçının davranışı, məhsul, onun ekoloji məhsul dərəcəsi və asılı olaraq tələblərə və təkliflərə təsir etməlidir.

3. Nəticə

1. Ümumi halda istehsalçılar üçün vergi güzəştləri təbiətiqoruyucu tədbirlərin aparılması və fəaliyyət növlərinin ekoloji səviyyələri nəzərə alınmaqla müəyyən edilməlidir. Təbiətiqoruyucu fəaliyyət səmərəli həyata keçirildikdə mənfəətdən vergi tutulmalarını azaltmaq məqsədəuyğundur. Buna misal olaraq, təbiəti mühafizə məqsədilə müəssisəyə qoyulan investisiyanın miqdarı qədər mənfəətdən verginin

tutulmasını ixtisar etmək olar. Bəzi hallarda vergilər tutulmaya da bilərlər. Məsələn, ekoloji fondların vergidən azad olması. Bu cür siyasəti habelə müəssisələrin müxtəlif növ təkrar resursların və tullantıların utilləşdirilməsindən alınan gəlirlər üçün və təbiəti mühafizə məqsədlərinə görə verilmiş respublika və xarici qrantlar üçün aparmaq lazımdır.

2. Ekologiyaya yönəldilmiş vergilər sistemində dörd: sahə, texnoloji, ərazi və məhsul - istiqamətlərini ayırmaq olar. Öz növbəsində “təbiət-məhsul” şaqulisinin sonunun yaxınlığında olan emaledici, xidmətedici və infrastruktur sahələrinin inkişafını stimullaşdırmaq üçün onlardan azaldılmış vergilər tutulmalıdır. Azaldılmış vergilər resursqoruyucu və aztullantılı texnologiyalara tətbiq edilməlidir. Texnogen və təbiəttutumlu istehsallar və texnologiyalara yüksəldilmiş vergilər qoyulmalıdır. Vergi güzəştləri təbiəti mühafizə edən və ekoloji avadanlıqlar, materiallar istehsal edən və ekoloji xidmətlər göstərən (təbiəti mühafizə obyektləri tikən və rekonstruksiya edən) dövlət və özəl təşkilatlar və müəssisələrə şamil edilməlidir.

3. Bütün vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında söhbət gedərkən, vergidə təbii resursların payının əhəmiyyətli artırılması istiqamətini ayırmaq lazımdır. Dünyada, o cümlədən, Azərbaycanda müasir vergi sistemi hər şeydən əvvəl əhalidən, mənfəətdən, əlavə dəyərdən və s. alınan vergilər əsasında mərkəzləşdirilir. Təbiətdən istifadə etməyə görə ödəmə büdcəsinin gəlir hissəsinin yalnız bir neçə faizini təşkil edir. Vergilərin ümumi məbləğini saxlamaqla təbiətdən istifadə ilə əlaqədar verginin xüsusi çəkisinin artırılması xeyrinə nisbəti dəyişdirmək məqsədəuyğundur. Bu hər şeydən əvvəl təbii resursların istifadə edilməsi hüququna görə ödəmələrə və ekoloji vergilərə aid edilməlidir. Bu ətraf mühitə təsirlərin daha adekvat qiymətləndirilməsinə, iqtisadiyyatın təbiət tutumluluğunun azaldılması üçün stimulyar yaradar [2].

Beləliklə, bu alətlər istehsalçıların həvəsləndirmə vasitələri ilə istehsalın səmərəliliyinə təsir edən və cəmiyyətin mənafeyini qoruyan düzgün ekoloji balanslaşdırılmış davranışın yaranması üçün vacibdir. Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına müvafiq olaraq təbiəti mühafizə fəaliyyətinin iqtisadi mexanizmi aşağıdakı alətlər sistemini özündə birləşdirir:

- vergi sistemi;
- subsidiyalar və güzəştli vergilər;
- təbiəti mühafizə təyinatlı fondların sürətli amortizasiyası;
- çirkləndirməyə görə hüquqların verilməsi (lisenziyalaşdırma);
- “girovqoyma-qaytarma” prinsiplərinin istifadə edilməsi;
- cərimələr;
- çirkləndirməyə və tullantıların yerləşdirilməsinə görə ödəmələr.

Dünya ölkələrində bu istiqamətlərin çoxunun tətbiqi artıq özünün ekoloji səmərəliliyini göstərmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı:

- 1.Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi.
- 2.İqtisadi subyektlərin iqtisadi təhlükəsizliyi. Prof. Ş.Ə.Səmədzadənin redaktorluğu ilə. Bakı: Təhsil, 2009, 360 s.
- 3.Mikayılov N.K., Nuriyev C.Q., Nuriyeva K.Q. Ekologiya hüququ. Dərs vəsaiti, Bakı: Qanun, 2000, 250 s.
- 4.Лукьянчиков Н.Н, Черников А.Н. Экономическая оценка экологического ущерба - основа экономического механизма охраны окружающей среды. М.: НИИ, Природа, 2004, 204 с.
- 5.Пигу А. Экономическая теория благосостояния. М.Прогресс, 1985, 512 с.
- 6.Программа действий по охране окружающей среды для Центральной и Восточной Европы. Одобрена на конференции Министров “Окружающая среды для Европы”. Люцерн, Швейцария, 28-30 апреля 1993 г.
- 7.www.vescc.az

Гусейнов Ариф Гюльяхмед оглы

доктор философии по экономическим наукам, Азербайджанский Технический Университет

К вопросам налогов и платежей в природопользовании

Аннотация

Целью исследования - является изучение современного состояния применяемых в природопользовании налогов и платежей, а также разработка рекомендаций по их регулированию в соответствии с международным опытом.

Методология исследования - системный подход, сравнительный анализ и аналитическое обобщение.

Результаты исследования - могут быть применены в совершенствовании правовых актов по природопользованию, при оценке экономического и социального ущерба окружающей среде и регулировании налоговых ставок и выплат.

Ограничения исследования - ограниченность отраслевой статистической информации и широкого круга эмпирических материалов.

Практическая значимость исследования - предложенный методологический подход носит межотраслевой характер, который может обеспечить осуществление практических рекомендаций по увеличению сферы деятельности налогоплательщиков и повышению их ответственности.

Оригинальность и научная новизна - заключается в комплексном исследовании и совершенствовании налоговой системы и формировании соответствующих платежей.

Ключевые слова: экономика Азербайджана, природопользование, экологическое состояние, налогообложение, платежи.

Huseynov Arif Gulahmed oğlu

doctor of Philosophy in Economics, senior teacher, Azerbaijan Technical University

Tax and Payment Issues in the Environmental Management

Abstract

Objective of the Research - is to determine current condition of taxes and fees imposed on environmental management, to work out recommendations for their conformance to the international practice.

Design/methodology - system approach, comparative analysis and analytical generalization.

Results of the Research - may be applied in upgrading of legal acts for environmental management, assessment of economical and social impacts on environment and regulation of ecological tax rates.

Research limitations - deficiency of branch statistic information and.

Practical importance of the Research – proposed methodological approach is of intersectoral nature and may ensure implementation of practical measures to increase tax payers’ coverage and responsibilities.

Originality and scientific novation - of the article is that the issues of improving the tax system related to the environmental management and formation of appropriate payments have been investigated systematically.

Key words: economy of Azerbaijan, environmental management, ecological state, taxation, payments.

JEL Classification Codes: E62, H25, Q57, Q58

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 11.10.11.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 22.10.11.

Çapa qəbul olunmuşdur: 12.12.11.